

ارزیابی میزان اثربخشی برنامه‌های فرهنگی - تربیتی دانشگاه فرهنگیان

Evaluating the effectiveness of cultural-educational programs of Farhangian University

Hossein Karimian¹
Mohsen Safaei Asl²

حسین کریمیان^۱
محسن صفایی اصل^۲

Abstract

Cultural planning is one of the important tools of the scientific evolution and cultural development in any society. Cultural development means creating the material, spiritual and cultural terms and facilities for the people of the society. creating the development thinking among the people, recognizing their position, growing and increasing the awareness and knowledge, contextualizing for the transformation and progress of the society in this domain. So, the aim of this study is evaluating the effect of cultural-educational plans of Farhangian university (Qom branch) based on the lecturers' viewpoints. It was an applied study in terms of the purpose, and it was a descriptive survey study in terms of data collection procedure. The research sample was consisted of 113 Farhangian University lecturers who were selected from among 160 lecturers by Morgan method. The research instrument was a researcher-made questionnaire with 30 items with 9 components on a 5-point Likert Scale. The reliability of the questionnaire was computed through Cronbach Alpha ($\alpha = 0.9$) and its content validity was checked by the educational professors, counselors and authorities' professional comments. After confirming the validity, the questionnaires were distributed among the research sample.

چکیده

برنامه‌ریزی فرهنگی، یکی از ابزارهای مهم تکامل علمی و توسعه فرهنگی در هر جامعه می‌باشد. توسعه فرهنگی به معنای به‌وجود آوردن شرایط و امکانات مادی و معنوی فرهنگی برای افراد جامعه، ایجاد تفکر توسعه در بین مردم، شناساندن جایگاه آنان، رشد و افزایش آگاهی و دانش، بسترسازی برای تحول و پیشرفت جامعه در این زمینه می‌باشد. بر این اساس، هدف اصلی از این پژوهش، ارزیابی میزان اثربخشی برنامه‌های فرهنگی - تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم بر اساس دیدگاه مدرسان انجام شده است. پژوهش از نظر هدف، کاربردی و به لحاظ شیوه جمع‌آوری داده‌ها، توصیفی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه اساتید دانشگاه فرهنگیان (۱۶۰ نفر استاد) بود. روش نمونه‌گیری تصادفی با استفاده از جدول مورگان، ۱۱۳ نفر از اساتید به عنوان نمونه انتخاب گردیدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شد. پرسش‌نامه شامل ۳۰ سوال با ۹ مولفه در مقیاس ۵ ارزشی لیکرت بود. پایایی پرسش‌نامه از طریق آلفای کرونباخ ۰/۹۰ به دست آمد. روایی محتوایی پرسش‌نامه توسط نظرات تخصصی اساتید، مشاوران و صاحب‌نظران در حوزه تعلیم و تربیت اخذ شد و پس از تایید روایی اقدام به توزیع

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۰۲

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۸/۲۶

۱. استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قم، قم، ایران. (نویسنده مسئول). hosein.karimian46@yahoo.com
۲. کارشناسی ارشد علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قم، قم، ایران. msafaei05@gmail.com

Received: 20/11/16

Accepted: 21/04/22

1. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Islamic Azad University, Qom Branch, Qom, Iran (Responsible author).

2. Master of Educational Sciences, Islamic Azad University, Qom Branch, Qom, Iran.

The descriptive statistics including the mean, standard deviation, and relative frequency percentage were used to summarize the data. Also, the inferential statistics including Kolmogorov Smirnov test and Univariate T-test were used to analyze the data. The results indicated that from the perspective of Farhangian University professors, special programs to commemorate the martyrs, educational programs, special programs for the national and religious occasions, and the camp programs had the most effectiveness and the free-thinking chairs, conferences, seminars and extra-curriculars had the least effectiveness. In general, from the point of view of the professors, the program of commemorating the martyrs had the most effectiveness and the program of free-thinking chairs had the least effectiveness.

Key words: Effectiveness, Educational-Cultural Plans, Survey Method, Farhangian University

پرسش‌نامه‌ها گردید. در بخش آمار توصیفی از درصد فراوانی نسبی، میانگین و انحراف معیار و در بخش آمار استنباطی از آزمون کولموگوروف اسمیرنوف و تی تک متغیره استفاده شد. نتایج تحقیق بیانگر آن است که از منظر اساتید دانشگاه فرهنگیان، ویژه برنامه‌ها جهت بزرگداشت شهداء، برنامه‌های تربیتی، ویژه برنامه‌ها جهت مناسبت‌های ملی و مذهبی، برنامه‌های اردویی، بیشترین اثربخشی و کرسی‌های آزاداندیشی، همایش‌ها و سمینارها و فوق برنامه‌ها، دارای کمترین اثربخشی بوده است. در کل از دیدگاه اساتید برنامه بزرگداشت شهدا بیشترین و برنامه کرسی‌های آزاداندیشی کمترین اثربخشی را داشته است.

واژگان کلیدی: اثربخشی، برنامه‌های فرهنگی- تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، روش پیمایشی.

مقدمه

فرهنگ، مفهومی گسترده است که ارزش‌های اجتماعی و هنجارهای موجود در جوامع بشری و همچنین دانش، باورها، هنرها، قوانین، آداب و رسوم، توانایی‌ها و عادت‌های افراد هر جامعه‌ای را شامل می‌شود. تیلور معتقد است که «فرهنگ مجموعه پیچیده‌ای است که در برگیرنده دانستنی‌ها، اعتقادات، هنرها، اخلاقیات، قوانین، عادات و هرگونه توانایی دیگری است که به وسیله انسان، به عنوان عضو جامعه، کسب شده است» (روح‌الامینی، ۱۳۸۸). فرهنگ را می‌توان به عنوان مجموع ویژگی‌های رفتاری و عقیدتی اکتسابی اعضای یک جامعه خاص تعریف کرد (کوئن^۱، ۱۹۹۸/۱۳۸۳). ماتیو آرنولد^۲ فرهنگ را جستجوی کمال مطلق، به یاری فراگرفتن بهترین اندیشه‌ها و گفته‌ها در باب مطالبی که بیشترین ارتباط را با ما دارد، می‌داند. جانسون^۳، فرهنگ را مجموعه ساخت‌های معنوی یک ملت تعریف می‌کند که در طول تاریخ محتوایش فراهم آمده و شکل گرفته است. فرهنگ، فراگیرنده هر آن چیزی است که از راه آموزش به گسترده‌ترین معنای کلمه، از راه جمع به فرد انسانی می‌رسد، از آداب، رفتارها، هنجارها، ارزش‌ها گرفته تا باورهای دینی، دانش علمی و فنون، و هر آنچه که از نظر مادی و معنوی در ساختار زندگی انسان، حضور و کارکرد دارد (آشوری، ۱۳۷۴).

باید در نظر داشت که فرهنگ از عناصری ترکیب یافته است که در طول تاریخ در کنار هم رشد و تکوین یافته‌اند؛ گاه به دلخواه و گاه به اجبار. در هر فرهنگی، ارزش‌ها، هنجارها، قواعد و قانون‌هایی وجود دارند که به سبب استمرار در طول تاریخ، اکنون جلوه‌ای طبیعی

1. Taylor

2. Coen

3. Matthew Arnold

4. Johnson

یافته‌اند. نهادهایی چون قضاوت، آموزش، خانواده یا آیین‌هایی چون مراسم دینی، روزهای ملی، جشن‌ها، آیین‌های عزاداری، مراسم ازدواج، تدفین و حتی پرچم یا سخنرانی‌های سیاسی و اجتماعی و هر جلوه یا نمادی که فرهنگی را از فرهنگ دیگر متمایز کند، در این مقوله جا می‌گیرد (پهلوان، ۱۳۸۸).

سیاست‌گذاران بر این باورند که بعد از دوران جدال‌های نظامی (از گذشته تا دهه ۱۹۷۰) و رقابت‌های اقتصادی (چند دهه اخیر تاکنون)، آینده، صحنه نبرد و رقابت فرهنگ‌های مختلف خواهد بود. به این ترتیب، در آغاز قرن جدید، توسعه، دیگر مفهومی صرفاً اقتصادی ندارد بلکه نگاه‌ها بیش از همه به زمینه‌های فرهنگی - اجتماعی که توسعه در آن تحقق یافته و نیز شرایطی که به آن فرهنگ خاص مربوط می‌شود، معطوف شده است. به طور کلی، فرهنگ و هنر، بنیان جامعه را پی‌ریزی می‌کند و هر جامعه‌ای هر قدر هم که نوپا باشد، دوام و بقای آن مبتنی بر اصول فرهنگی است که هویت جامعه و افراد آن را می‌سازد. بنابراین، مهمترین رکن هویت بخش هر جامعه، پیشینه و غنای فرهنگی آن است (ملکی، ۱۳۸۸). در همین راستا، برنامه‌های فرهنگی ممکن است جهت بالا بردن نظام‌مندی عرصه‌های نرم‌افزاری جامعه، نقش به نسبت محوری ایفا کند که این خود می‌تواند بسترسازی فرهنگی مناسبی برای عرصه‌های سخت‌افزاری جامعه مثل سیاست و اقتصاد باشد (چلبی، ۱۳۸۱).

فرهنگ دارای قوانین و مضبوط به قواعدی است و از سوی دیگر، بر مبنای و اصولی مبتنی می‌باشد که قوانین و قواعد در چارچوب آن‌ها شکل می‌گیرند. از طرف دیگر، فرهنگ نیز تحت این قوانین و قواعد، متحول و متکامل می‌شود، افت و خیز و قهقرا و ارتقا پیدا می‌کند، یا اصلاح می‌شود. فرهنگ، قاعده‌مند است پس، مدیریت هم می‌پذیرد (رشاد، ۱۳۸۶) و لذا قابل برنامه‌ریزی است. اگر برنامه‌ریزی را مداخلات هدفمند، آگاهانه و سنجیده انسانی در مسیر حوادث و فرایندها بدانیم، برنامه‌ریزی فرهنگی را نیز می‌توان کوشش آگاهانه، سنجیده و سازمان‌یافته برای ایجاد تغییر در وضع موجود و دستیابی به اهداف مختلف فرهنگی دانست. اهداف فرهنگی که انقلاب اسلامی پیش روی دولت جمهوری اسلامی نهاد است، ضرورت توجه بیشتر به برنامه‌ریزی و توجه به برنامه‌های فرهنگی را ایجاب می‌کند. توجه به فرهنگ و برنامه‌ریزی صحیح در این راستا می‌تواند امکان به‌کارگیری دقیق‌تر امکانات و طراحی اقدام‌ها و

فعالیت‌های فرهنگی متناسب با اهداف و اولویت‌ها را فراهم آورد (خسروشاهی، ۱۳۸۹). منظور از برنامه‌ریزی فرهنگی و تربیتی عبارت از نقشه کشیدن برای رسیدن به وضعیت مطلوب و پیش‌بینی راه‌های دستیابی به آن است. البته باید توجه داشت که هرگونه برنامه‌ریزی در حوزه فرهنگی و تربیتی، باید به کمال رسیدن استعدادها و شایستگی‌های انسان در تمام شئون زندگی فردی و اجتماعی را مورد توجه قرار دهد (مقدسی، ۱۳۸۹). در مجموع، برنامه‌ریزی فرهنگی در جامعه، امری اجتناب‌ناپذیر است. از نظر هاگن^۱ نیز برنامه‌ریزی عبارت است از «کامیابی در برابر بحران در هر واقعیتی از زندگی‌مان» و برنامه‌ریزی فرهنگی فرصتی برای جامعه به وجود می‌آورد که بتواند نقشه راه منحصر به فردی را برای نیازها، امیال و استراتژی‌ها ایجاد نماید. نوابخش (۱۳۸۶) معتقد است که برنامه‌ریزی فرهنگی، فرایند استراتژیکی است که علاوه بر شفاف‌سازی، به ارزش‌ها و ابعاد فرایند فرهنگ مفهوم می‌بخشد. برنامه‌ریزی فرهنگی نقاط مشترکی با برنامه‌های مختلف دارد و فرایندی است که باید دیدگاه و رهبری مناسبی برای گسترش فرهنگ محلی داشته باشد. اگر از این منظر به موضوع توجه شود که توسعه، بیش از آن که مفهومی اقتصادی باشد، امری فرهنگی است، دانشگاه به عنوان نهادی فرهنگ‌ساز می‌تواند نقشی ممتاز در فرایند توسعه ایفا کند. مسلم و آشکار است که اساس و بنیاد توسعه یافتگی، بر تولید دانش و پژوهش اصیل استوار است و دانشگاه، مهمترین نهاد مدنی می‌باشد که عهده‌دار این کار بزرگ است. با این همه، دانشگاه علاوه بر نقشی که در جهت تولید دانش و تربیت نیروی متخصص و کاردان ایفا می‌کند، رسالت شگرفی در بسترسازی برای توسعه علمی و فرهنگی جامعه، بازاندیشی مستمر فرایندهای سیاسی و اجتماعی، و ارائه راهکارهای علمی و عملی برای برون رفت از تنگناها و بحران‌ها بر عهده دارد. «اصولاً فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی دانشگاهیان از یک طرف روی خود آن‌ها و ابعاد شخصیتی‌شان و از طرف دیگر روی هم‌نوعان، جامعه دانشگاهی و حتی جامعه بزرگ کشور و بعضاً در سطح بین‌المللی تأثیر ارزشی و محتوایی می‌تواند داشته باشد و دارد» (اسماعیلی، ۱۳۷۴). در ارتباط با اقدام در زمینه برنامه‌های فرهنگی باید در نظر داشت که «برنامه‌های فرهنگی از نظر سطح اقدام - یعنی سطوح سه‌گانه راهبردی، سیاست‌گذاری و خط مشی اجرایی - نیز به صورت خاصی طبقه‌بندی می‌شوند. بیشترین تعداد از برنامه‌های فرهنگی در سطح خط مشی اجرایی

جای گرفته‌اند و پس از آن دو بخش سیاست‌گذاری و امور راهبردی در مرتبه بعدی قرار دارند.» (اکبری، ۱۳۸۱).

در راستای مباحث فوق، فرزانه و امیریان (۱۳۹۵) در تحقیق خود، میزان اثربخشی برنامه‌های فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی فارس را از دیدگاه دانشجویان مورد بررسی قرار دادند. نتایج این پژوهش نشان داد که میانگین تاثیرگذاری برنامه‌های فرهنگی از دیدگاه دانشجویان پایین‌تر از سطح قابل قبول ارزیابی شده و تفاوت معناداری بین عملکرد برنامه‌های فرهنگی از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر وجود نداشت و فقط دانشجویان رشته پزشکی عملکرد برنامه‌های کانون قرآن و عترت را بالاتر از حد متوسط ارزیابی کرده‌اند.

لطیفی و ظهوریان ابوترابی (۱۳۹۴) نیز در پژوهشی که با هدف تدوین الگو برای ارزیابی فرهنگ عمومی در دانشگاه‌ها و ارزیابی شاخص‌های مذکور در دانشگاه‌های دولتی شهر مشهد انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که میزان شاخص فرهنگی در طول حضور دانشجویان در دانشگاه رو به کاهش است. همچنین بیشترین میزان همبستگی، بین شاخص‌های هویت ملی و انقلابی وجود دارد و بین شاخص خانواده با شاخص سرمایه اجتماعی و مصرف فرهنگی همبستگی‌های منفی وجود دارد.

فتح‌آبادی (۱۳۹۳) نگرش اعضای هیات علمی دانشگاه‌های تهران به فعالیت‌های فرهنگی استادان بر اساس ماده اول آیین‌نامه ارتقا را بررسی و مطالعه نمود. نتایج این بررسی نشان داد که اعضای هیات علمی به ضرورت توجه و پرداختن به مسائل فرهنگی اذعان دارند، اما درباره این که این فعالیت‌ها توسط چه کسانی و به چه نحوی انجام شود، و چگونه مورد ارزیابی قرار بگیرد، با یکدیگر و نیز با برنامه‌ریزان امور فرهنگی در آموزش عالی، اختلاف نظرهایی داشتند. اعضای هیات علمی، فعالیت‌های فرهنگی و تربیتی را نهفته در بطن فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی دانسته و به زعم بسیاری از آنان، آموزش از تربیت و فعالیت فرهنگی تفکیک‌ناپذیر است.

شالچی و ضیاچی (۱۳۹۳) هم در پژوهشی به بررسی تطبیقی گرایش‌های فرهنگی دانشجویان خوابگاهی و غیرخوابگاهی کشور پرداختند و به این نتیجه دست یافتند که در زمینه اوقات فراغت، تفاوت‌های قابل ملاحظه‌ای در خصوص مولفه‌های همراهان، اولویت‌ها، موانع و امکانات در میان این دو گروه وجود دارد. همچنین تفاوت معناداری میان دانشجویان خوابگاهی و غیرخوابگاهی در زمینه تلقی آن‌ها در مورد مهمترین مسائل

دانشگاه، عوامل مهم در موفقیت فردی، دغدغه‌ها در مورد خود و جامعه وجود داشت. دانشجویان خوابگاهی، محدودیت‌های مالی را مهمترین مانع اوقات فراغت و دانشجویان غیرخوابگاهی، نظارت اجتماعی را سبب محدودیت می‌دانستند. همچنین دسترسی دانشجویان خوابگاهی به امکانات فراغتی و فرهنگی، فاصله زیادی با دیگر دانشجویان داشت.

هاشم‌زهی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهش خود، به جستجوی پاسخ دو پرسش اساسی از دیدگاه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی تهران شرق و دانشجویان دانشگاه دولتی شهید بهشتی پرداخته‌اند: دانشجویان تا چه اندازه به برنامه‌های فرهنگی در دانشگاه گرایش دارند؟ عوامل موثر بر گرایش دانشجویان به برنامه‌های فرهنگی چیست؟ نتایج بررسی آن‌ها نشان می‌دهد که هرچه میزان گرایش دانشجویان به فرهنگ غرب بیشتر باشد، میزان گرایش آنان به برنامه‌های فرهنگی دانشگاه کمتر می‌شود. گرایش دانشجویان به برنامه‌های فرهنگی و میانگین ارزیابی دانشجویان از میزان برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های فرهنگی در دو دانشگاه یکسان می‌باشد. دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی تهران شرق در مقایسه با دانشگاه شهید بهشتی ارزیابی مثبت‌تری از میزان تطابق برنامه‌های فرهنگی دانشگاه با نیازهای خود داشتند.

Bendermacher (2017) در تحقیقی که با هدف توضیح دادن و روشن کردن فرهنگ کیفی در آموزش عالی در قالب یک بازنگری واقع‌گرایانه انجام دادند، به بررسی فرهنگ در آموزش عالی پرداختند. نتایج به دست آمده از این پژوهش کیفی حکایت از آن داشت که آموزش عالی باید هر سه بعد ساختاری، مدیریتی و روان‌شناختی را مورد توجه قرار دهد. رهبری و ارتباطات، دارای اهمیت کلیدی برای توسعه کیفیت فرهنگی هستند. رهبران با شفافیت نقش و مسئولیت، ایجاد مشارکت، و بهینه‌سازی فرایندهای مدیریتی، می‌توانند کیفیت فرهنگی را ارتقا دهند و ارتباطات به‌عنوان یک استراتژی، ارزیابی درست، باورها و ارزش‌ها را تعیین می‌نمایند.

Shen & Tian (2012) هم در پژوهش خود به بررسی فرهنگ علمی و فرهنگ دانشگاهی در دانشگاه‌ها پرداختند. فرهنگ علمی دانشگاه‌ها، بیش از همه، چشم‌اندازهای علمی، روحیه علمی اخلاق علمی و محیط علمی را شامل می‌شود. فرهنگ دانشگاهی به واسطه فردیت، ویژگی علمی، سعه‌صدر، رهبری کردن، تنوع و خلاقیت مشخص و تعریف

می‌شود. فرهنگ علمی به ساخت فرهنگ دانشگاهی کمک و آن را تقویت می‌کند و فرهنگ دانشگاهی شرایط را برای توسعه علمی فراهم می‌سازد یا محدودیت‌هایی برای آن ایجاد می‌کند. نتایج این تحقیق حاکی از آن است که فرهنگ دانشگاه، فرهنگ آموزشی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. برای ساختن فرهنگ علمی و فرهنگ دانشگاهی، دانشگاه‌ها باید به رسالت و مأموریت خود پایبند باشند، اعتماد فرهنگی و شعور فرهنگی را افزایش دهند، فرهنگ را در فرایند پرورش استعداد تلفیق کنند، و توسعه فرهنگی و نوآوری را ارتقاء بخشند.

با توجه به این‌که دانشگاه، نهادی اثرگذار در فرهنگ جامعه است، مطالعه جنبه‌های مختلف برنامه‌های فرهنگی و شناخت توصیفی و تبیینی از فرهنگ دانشگاه و ارزیابی این‌گونه برنامه‌ها، ضرورتی بنیادی برای هرگونه سیاست‌گذاری فرهنگی در دانشگاه‌ها است. لذا باید تلاش نمود تا در تمام سیاست‌گذاری‌ها، برنامه‌ریزی‌ها، اقدامات و فعالیت‌های صورت گرفته، برنامه‌ریزی فرهنگی و تربیتی همواره مورد توجه قرار گیرد. لازم به ذکر است که در کشور ما از سال ۱۳۶۷ با تشکیل معاونت فرهنگی و اجتماعی در دانشگاه‌ها و شکل‌گیری ادارات کل امور فرهنگی، کار متمرکز سازمان‌یافته‌ای بر روی مشارکت دانشجویان در برنامه‌های فرهنگی آغاز و بخش عمده‌ای از فعالیت‌های دانشگاهی به این مهم اختصاص داده شده است. با این وجود، ضعف دانشگاه‌ها در نگاه راهبردی و بلندمدت به حوزه فرهنگ و فعالیت‌های فرهنگی و به تبع آن، ضعف در بهره‌برداری صحیح از نیروی بالقوه دانشجویان به منظور تحقق اهداف فرهنگی، به خوبی محسوس است (نیستانی، ۱۳۹۲). براین اساس، پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به این سوال بوده است که میزان اثربخشی برنامه‌های فرهنگی - تربیتی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟

همچنین براساس فعالیت‌های نه‌گانه برنامه‌های فرهنگی - تربیتی دانشگاه فرهنگیان، سوال‌های فرعی پژوهش عبارتند از:

۱- میزان اثربخشی برنامه‌های اردویی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟

۲- میزان اثربخشی ویژه برنامه‌ها جهت مناسبت‌های ملی و مذهبی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟

- ۳- میزان اثربخشی برنامه‌های انجمن‌های فرهنگی و اجتماعی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟
- ۴- میزان اثربخشی ویژه برنامه‌های فوق برنامه (کلاس‌های هنر، زبان و...) دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟
- ۵- میزان اثربخشی کرسی‌های آزاداندیشی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟
- ۶- میزان اثربخشی جشنواره فرهنگی اجتماعی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟
- ۷- میزان اثربخشی همایش‌ها و سمینارهای مرتبط با امور فرهنگی و اجتماعی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟
- ۸- میزان اثربخشی ویژه برنامه جهت بزرگداشت شهداء دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟
- ۹- میزان اثربخشی برنامه‌های تربیتی (سخنرانی و...) دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی- پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق، مشتمل بر کلیه اساتید دانشگاه فرهنگیان قم به تعداد ۱۶۰ نفر می‌باشد که از میان آن‌ها، با استفاده از جدول مورگان ۱۱۳ نفر به صورت تصادفی به عنوان نمونه آماری انتخاب گردید. مقدار آزمون بر مبنای طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (میانگین ۳) تعیین گردید. در ارتباط با مقایسه میانگین‌ها، میانگین نظری (میانگین ۳ در طیف پنج گزینه‌ای) با میانگین تجربی (میانگین به دست آمده از پژوهش) مورد مقایسه قرار گرفت.

جدول ۱. جنسیت و فراوانی اساتید شرکت کننده در پژوهش

جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی
زن	۵۸	۵۱/۳
مرد	۵۵	۴۸/۷
جمع	۱۱۳	۱۰۰%

با توجه به جدول ۱، میزان توزیع فراوانی نمونه‌ها بر اساس جنسیت، بیانگر آن است که ۵۱/۳ درصد پاسخ‌دهندگان زن و ۴۸/۷ درصد مرد هستند.

ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه محقق ساخته و حاوی ۳۰ سوال است. سوال‌های پرسش‌نامه، ۹ مولفه یا خرده‌مقیاس در طیف ۵ ارزشی لیکرت را شامل می‌شود. برای تعیین روایی محتوایی پرسش‌نامه از دیدگاه اساتید برنامه‌ریزی درسی استفاده شد به این صورت که سوال‌های پرسش‌نامه توسط اساتید مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت و بعد از اصلاحات صورت گرفته و بازبینی نظر نهایی ارایه و مورد تایید واقع گردید و پایایی ابزار بر اساس آلفای کرانباخ برای پرسش‌نامه ۰/۹۰٪ تعیین گردید که اعتبار قابل قبولی برای ابزار جمع‌آوری داده‌هاست. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آمار توصیفی و استنباطی متناسب با پرسش‌های تحقیق استفاده شده است. در بخش آمار توصیفی از درصد فراوانی نسبی، میانگین و انحراف معیار و در بخش آمار استنباطی از آزمون کولموگروف اسمیرنوف و تی تک متغیره استفاده شد.

جدول ۲. پرسش‌نامه اثربخشی برنامه‌های فرهنگی و تربیتی

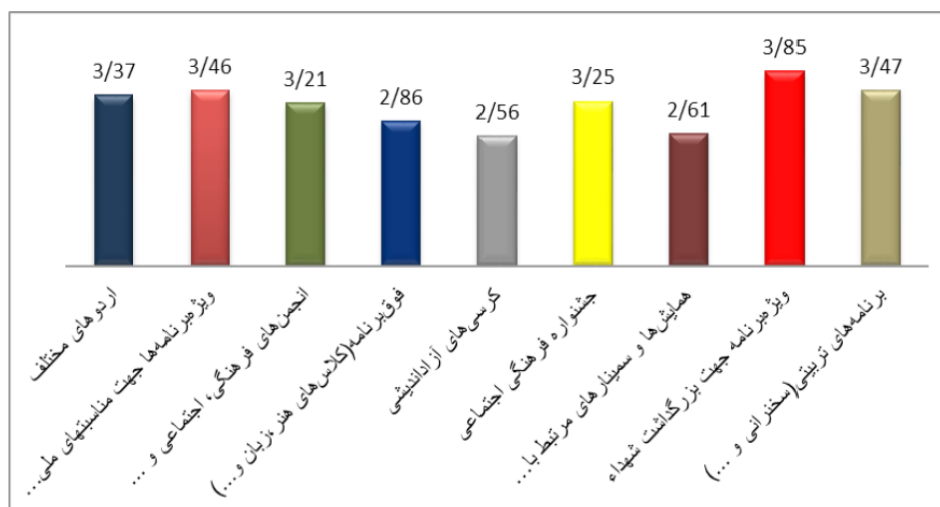
۴ تا ۱	۱- میزان اثربخشی اردوهای مختلف
۸ تا ۵	۲- میزان اثربخشی ویژه برنامه‌ها جهت مناسبت‌های ملی و مذهبی
۱۱ تا ۹	۳- میزان اثربخشی انجمن‌های فرهنگی، اجتماعی و ...
۱۴ تا ۱۲	۴- میزان اثربخشی ویژه برنامه‌های فوق برنامه (کلاس‌های هنر، زبان و ...)
۱۷ تا ۱۵	۵- میزان اثربخشی کرسی‌های آزاداندیشی
۲۰ تا ۱۸	۶- میزان اثربخشی جشنواره فرهنگی اجتماعی
۲۳ تا ۲۱	۷- میزان اثربخشی همایش‌ها و سمینارهای مرتبط با امور فرهنگی و اجتماعی
۲۷ تا ۲۴	۸- میزان اثربخشی ویژه برنامه جهت بزرگداشت شهداء
۳۰ تا ۲۸	۹- میزان اثربخشی برنامه‌های تربیتی (سخنرانی و ...)

سوال‌های مطرح شده در پرسش‌نامه بر اساس فعالیت‌های نه‌گانه برنامه‌های فرهنگی - تربیتی در دانشگاه فرهنگیان تنظیم شده است.

یافته‌های پژوهش

جدول ۳. میزان اثربخشی برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان از دیدگاه اساتید

میانگین نظری آزمون = ۳				متغیر
سطح معناداری	درجه آزادی	T	میانگین	
۰/۰۰۱	۱۱۲	۸/۱۳	۳/۳۷	اردوهای مختلف
۰/۰۰۱	۱۱۲	۸/۹۱	۳/۴۶	ویژه برنامه‌ها جهت مناسبت‌های ملی و مذهبی
۰/۰۰۵	۱۱۲	۲/۸۸	۳/۲۱	انجمن‌های فرهنگی، اجتماعی و ...
۰/۰۲۹	۱۱۲	-۲/۲۱	۲/۸۶	فوق برنامه (کلاس‌های هنر، زبان و ...)
۰/۰۰۱	۱۱۲	-۵/۴۳	۲/۵۶	کرسی‌های آزاداندیشی
۰/۰۰۱	۱۱۲	۴/۳۵	۳/۲۵	جشنواره فرهنگی و اجتماعی
۰/۰۰۱	۱۱۲	-۴/۲۸	۲/۶۱	همایش‌ها و سمینارهای مرتبط با امور فرهنگی و اجتماعی
۰/۰۰۱	۱۱۲	۱۳/۸۶	۳/۸۵	ویژه برنامه جهت بزرگداشت شهداء
۰/۰۰۱	۱۱۲	۹/۵۲	۳/۴۷	برنامه‌های تربیتی (سخنرانی و ...)

نمودار ۱- اثربخشی برنامه‌های فرهنگی از دیدگاه اساتید

براساس نتایج جدول ۳، اثربخشی ویژه برنامه جهت بزرگداشت شهداء از دیدگاه اساتید بالاترین میانگین و کرسی های آزاداندیشی پایین ترین میانگین را دارا بود. یافته های به دست آمده از پژوهش، به ترتیب سوال ها به شرح زیر است:

■ سوال اول: میزان اثربخشی برنامه های اردویی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟

با عنایت به نتایج به دست آمده از پرسش اول، در متغیر اثربخشی اردوهای مختلف در فاصله اطمینان ۹۵ درصدی، آزمون برابری میانگین با میانگین آزمون در سطح معناداری $\alpha = 0/05$ مورد تأیید قرار نگرفته است. به این معنا که تفاوت معناداری بین میانگین نظری آزمون (میانگین ۳ در طیف پنج گزینه ای) با میانگین تجربی (میانگین به دست آمده از پژوهش) در این شاخص وجود دارد. همچنین مثبت بودن $(t = 8/13)$ اثربخشی اردوهای مختلف، نشان دهنده بیشتر بودن میانگین آن (۳/۳۷) از میانگین نظری آزمون (عدد ۳) می باشد. نتیجه به دست آمده حاکی از این است که، میزان اثربخشی اردوهای مختلف در برنامه های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم از دیدگاه اساتید، بالاتر از سطح متوسط است.

■ سوال دوم: میزان اثربخشی ویژه برنامه ها جهت مناسبت های ملی و مذهبی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟

در ارتباط با پاسخ به سوال دوم پژوهش، در متغیر اثربخشی ویژه برنامه ها جهت مناسبت های ملی و مذهبی در برنامه های فرهنگی و تربیتی در فاصله اطمینان ۹۵ درصدی، آزمون برابری میانگین با میانگین آزمون در سطح معناداری $\alpha = 0/05$ مورد تأیید قرار نگرفته است. به این معنا که تفاوت معناداری بین میانگین نظری با میانگین تجربی در این شاخص وجود دارد. همچنین مثبت بودن $(t = 8/91)$ اثربخشی ویژه برنامه ها جهت مناسبت های ملی و مذهبی، نشان دهنده بیشتر بودن میانگین آن (۳/۴۶) از میانگین نظری آزمون (عدد ۳) می باشد. نتیجه به دست آمده حاکی از این است که، میزان اثربخشی ویژه برنامه ها جهت مناسبت های ملی و مذهبی در برنامه های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم از دیدگاه اساتید، بالاتر از سطح متوسط است.

■ سوال سوم: میزان اثربخشی برنامه های انجمن های فرهنگی و اجتماعی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟

بنابر نتایج حاصل، در متغیر اثربخشی انجمن‌های فرهنگی، اجتماعی در فاصله اطمینان ۹۵ درصدی، آزمون برابری میانگین با میانگین آزمون در سطح معناداری $\alpha = 0/05$ مورد تأیید قرار نگرفته است. به این معنا که تفاوت معناداری بین میانگین نظری با میانگین تجربی در این شاخص وجود دارد. همچنین مثبت بودن ($t = 2/88$) اثربخشی انجمن‌های فرهنگی و اجتماعی نشان‌دهنده این است که عدد به دست آمده ($3/21$) بیشتر از میانگین نظری آزمون (عدد ۳) می‌باشد. نتیجه به دست آمده حاکی از این است که، میزان اثربخشی انجمن‌های فرهنگی، اجتماعی در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم از دیدگاه اساتید، بالاتر از سطح متوسط است.

■ سوال چهارم: میزان اثربخشی ویژه برنامه‌های فوق برنامه (کلاس‌های هنر، زبان) دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟

در ارتباط با سوال چهارم نتایج حاکی از آن است که، در متغیر اثربخشی ویژه برنامه‌های فوق برنامه (کلاس‌های هنر، زبان و...) در فاصله اطمینان ۹۵ درصدی، آزمون برابری میانگین با میانگین آزمون در سطح معناداری $\alpha = 0/05$ مورد تأیید قرار نگرفته است. به این معنا که تفاوت معناداری بین میانگین نظری با میانگین تجربی در این شاخص وجود دارد. همچنین منفی بودن ($t = -2/21$) اثربخشی ویژه برنامه‌های فوق برنامه (کلاس‌های هنر، زبان)، نشان‌دهنده کمتر بودن میانگین آن ($2/86$) از میانگین آزمون (عدد ۳) می‌باشد. نتیجه به دست آمده حاکی از این است که، میزان اثربخشی ویژه برنامه‌های فوق برنامه (کلاس‌های هنر، زبان) در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم از دیدگاه اساتید، پایین‌تر از سطح متوسط است.

■ سوال پنجم: میزان اثربخشی کرسی‌های آزاداندیشی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟

با عنایت به نتایج به دست آمده، در متغیر اثربخشی کرسی‌های آزاداندیشی در فاصله اطمینان ۹۵ درصدی، آزمون برابری میانگین با میانگین آزمون در سطح معناداری $\alpha = 0/05$ مورد تأیید قرار نگرفته است. به این معنا که تفاوت معناداری بین میانگین نظری با میانگین تجربی در این شاخص وجود دارد. همچنین منفی بودن ($t = -5/43$) اثربخشی کرسی‌های آزاداندیشی، نشان‌دهنده کمتر بودن میانگین آن ($2/56$) از میانگین آزمون (عدد ۳) می‌باشد. نتیجه به دست آمده حاکی از این است که، میزان اثربخشی کرسی‌های

آزاداندیشی در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم از دیدگاه اساتید، پایین‌تر از سطح متوسط است.

■ سوال ششم: میزان اثربخشی جشنواره فرهنگی اجتماعی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟

نتایج حاصل نشان می‌دهد که، در متغیر اثربخشی جشنواره فرهنگی اجتماعی در فاصله اطمینان ۹۵ درصدی، آزمون برابری میانگین با میانگین آزمون در سطح معناداری $\alpha = 0/05$ مورد تأیید قرار نگرفته است. به این معنا که تفاوت معناداری بین میانگین نظری با میانگین تجربی در این شاخص وجود دارد. همچنین منفی بودن ($t = 4/35$) اثربخشی جشنواره فرهنگی اجتماعی، نشان‌دهنده بیشتر بودن میانگین آن ($3/25$) از میانگین نظری آزمون (عدد ۳) می‌باشد. نتیجه به دست آمده حاکی از این است که، میزان اثربخشی جشنواره فرهنگی اجتماعی در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم از دیدگاه اساتید، بالاتر از سطح متوسط است.

■ سوال هفتم: میزان اثربخشی همایش‌ها و سمینارهای مرتبط با امور فرهنگی و اجتماعی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟

با توجه به نتایج به دست آمده، در متغیر اثربخشی همایش‌ها و سمینارهای مرتبط با امور فرهنگی و اجتماعی در فاصله اطمینان ۹۵ درصدی، آزمون برابری میانگین با میانگین آزمون در سطح معناداری $\alpha = 0/05$ مورد تأیید قرار نگرفته است. به این معنا که تفاوت معناداری بین میانگین نظری با میانگین تجربی در این شاخص وجود دارد. همچنین مثبت بودن ($t = -4/28$) اثربخشی همایش‌ها و سمینارهای مرتبط با امور فرهنگی و اجتماعی، نشان‌دهنده کمتر بودن میانگین آن ($2/61$) از میانگین نظری آزمون (عدد ۳) می‌باشد. نتیجه به دست آمده حاکی از این است که، میزان اثربخشی همایش‌ها و سمینارهای مرتبط با امور فرهنگی و اجتماعی در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم از دیدگاه اساتید، پایین‌تر از سطح متوسط است.

■ سوال هشتم: میزان اثربخشی ویژه برنامه جهت بزرگداشت شهداء دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟

نتیجه به دست آمده بیانگر آن است که، در متغیر اثربخشی ویژه برنامه جهت بزرگداشت شهداء در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی در فاصله اطمینان ۹۵ درصدی، آزمون برابری

میانگین با میانگین آزمون در سطح معناداری $\alpha = 0/05$ مورد تأیید قرار نگرفته است. به این معنا که تفاوت معناداری بین میانگین نظری با میانگین تجربی در این شاخص وجود دارد. همچنین مثبت بودن ($t = 13/86$) اثربخشی ویژه برنامه‌ها جهت مناسبت‌های ملی و مذهبی، نشان‌دهنده بیشتر بودن میانگین آن ($3/85$) از میانگین نظری آزمون (عدد ۳) می‌باشد. نتیجه به دست آمده حاکی از این است که، میزان اثربخشی ویژه برنامه جهت بزرگداشت شهداء در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم از دیدگاه اساتید، بالاتراز سطح متوسط است.

■ سوال نهم: میزان اثربخشی برنامه‌های تربیتی (سخنرانی و ...) دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید آن تا چه حدی است؟

بنابراین نتایج حاصل شده از پژوهش، در متغیر اثربخشی برنامه‌های تربیتی (سخنرانی و ...) در فاصله اطمینان ۹۵ درصدی، آزمون برابری میانگین با میانگین آزمون در سطح معناداری $\alpha = 0/05$ مورد تأیید قرار نگرفته است. به این معنا که تفاوت معناداری بین میانگین نظری با میانگین تجربی در این شاخص وجود دارد. همچنین مثبت بودن ($t = 9/52$) اثربخشی ویژه برنامه‌ها جهت مناسبت‌های ملی و مذهبی، نشان‌دهنده بیشتر بودن میانگین آن ($3/47$) از میانگین نظری آزمون (عدد ۳) می‌باشد. نتیجه به دست آمده حاکی از این است که، میزان اثربخشی برنامه‌های تربیتی (سخنرانی و ...) در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم از دیدگاه اساتید، بالاتراز سطح متوسط است.

بحث و نتیجه‌گیری

از آنجا که علاقه به برگزاری فعالیت‌های فرهنگی یکی از پایه‌های اساسی شرکت افراد در نهادهای فرهنگی است، پس شناخت عواملی که بتواند علاقه افراد را به این گونه نهادها تحت تأثیر قرار دهد از اهمیت زیادی برخوردار است. یکی از کارکردهای دانشگاه‌ها علاوه بر تولید دانش؛ فرهنگ‌سازی و ارائه خدمات فرهنگی و در نهایت، توسعه فرهنگ عمومی جامعه است. حرکت در مسیر تحقق دانشگاه تمدن‌ساز و تربیت دانشجویان توانمند و تقویت کارکردهای دوگانه دانشگاه یعنی تولید علم و تولید فرهنگ، نیازمند تقویت نهادهای فرهنگی متنوع و تأثیرگذار می‌باشد. با عنایت به اهداف نهفته در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، هدف‌های کلان و راهکارهایی از جمله؛ ۱- بازنگری و اصلاح برنامه‌های درسی

مبتنی بر رویکرد فرهنگی، تربیتی و توسعه جنبه‌های تربیتی و اخلاقی فراگیران بر اساس فرهنگ اسلامی ایرانی، ۲- بازمهندسی سیاست‌ها و بازتنظیم اصول حاکم بر برنامه درسی تربیت معلم، ۳- به‌روزرسانی توانمندی‌های تربیتی، فرهنگی، تخصصی آنان برای مشارکت موثر در برنامه‌ریزی درسی مورد توجه و تاکید قرار گرفته است. و در همین راستا، پژوهش حاضر در زمینه اثربخشی برنامه‌های فرهنگی - تربیتی دانشگاه فرهنگیان انجام شده است. در ارتباط با نتایج به دست آمده از پژوهش و مقایسه آن با پژوهش‌های صورت گرفته می‌توان به سوال‌های مطرح شده در زمینه فعالیت‌های نه‌گانه دانشگاه فرهنگیان در ارتباط با برنامه‌های فرهنگی به موارد زیر اشاره کرد:

در ارتباط با پرسش اول پژوهش یعنی میزان اثربخشی برنامه‌های اردویی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید، ابتدا بایستی به نقش و اهمیت اردوها در برنامه‌های فرهنگی - تربیتی دانشگاه فرهنگیان توجه ویژه داشت. با عنایت به تبیین مطالبات رهبری در عرصه دانشگاه به ویژه مطالباتی مانند کرسی‌های آزاداندیشی، اقتصاد مقاومتی، جنگ نرم و بصیرت، و نیز شناسایی آسیب‌ها و معرفی آن به مسئولان؛ تعمیق آگاهی‌های معرفتی و سیاسی دانشجومعلم، افزایش شایستگی‌های اخلاقی - تربیتی و آموزشی آنان، افزایش بصیرت سیاسی و انقلابی، توانمند سازی نخبگان و فعالان فرهنگی، استعدادیابی دانشجو معلم برای ایجاد تحول فرهنگی در پردیس‌های دانشگاه فرهنگیان و آموزش منش و اخلاق معلمی، از جمله اهداف این اردوها به شمار می‌روند.

تحلیل نتایج پژوهش حاضر بیانگر آن است که به‌طور کلی میزان اثربخشی اردوهای مختلف در زمینه برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم از دیدگاه اساتید، بالاتر از سطح متوسط است. نتایج به دست آمده از این پژوهش با نتایج تحقیقات فرزانه و امیریان (۱۳۹۵) مبنی بر میزان اثربخشی برنامه‌های فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی فارس و همچنین هاشم‌زهی و همکاران (۱۳۹۰) در زمینه میزان گرایش دانشجویان به برنامه‌های فرهنگی در دانشگاه و پژوهش (Shen & Tian, 2012)، در ارتباط با بررسی فرهنگ علمی و فرهنگ دانشگاهی همسو است. در مطالعه‌ای که توسط متقی و همکاران (۱۳۸۶) با موضوع میزان گرایش دانشجویان به انجمن‌های علمی صورت گرفت، دانشجویان مورد مطالعه ابراز کردند که از اردوها و بازدیدها و پس از آن از دوره‌های آموزشی، نسبت به سایر فعالیت‌ها استقبال بهتری شده و بهره بیشتری برده‌اند. بی‌تردید این یافته پژوهشی نشانگر اهمیت و جذابیت اردوها است.

در مورد پرسش دوم پژوهش مبنی بر میزان اثربخشی ویژه برنامه‌ها جهت مناسبت‌های ملی و مذهبی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید، باید در نظر داشت که بدون شک، تبیین و توجه به مناسبت‌های دینی برگرفته از معارف الهی و فرهنگ اسلامی، در ذات خود، علاوه بر تعظیم شعائر مذهبی و ارزش‌هایی همچون عزت ملی، وحدت ملی و روح مشارکت‌جویی، می‌تواند عاملی برای ایجاد دلبستگی بیشتر مردم به آموزه‌های دینی و آرمان‌های ناب اسلامی باشد. از سوی دیگر، بنابر تعالیم دینی و اسلامی، بزرگداشت مناسبت‌ها و تعظیم شعائر الهی، به عنوان مصادیق تحول انسان و تحقق شایسته این مهم معرفی شده است و نقش عمده‌ای در اشاعه فرهنگ غنی اسلامی دارد.

بررسی نتایج پژوهش نشان داد که به طور کلی میزان اثربخشی ویژه برنامه‌ها جهت مناسبت‌های ملی و مذهبی در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم از دیدگاه اساتید، بالاتر از سطح متوسط است. این یافته با نتایج تحقیق شالچی و ضیاچی (۱۳۹۳) در زمینه بررسی تطبیقی گرایش‌های فرهنگی دانشجویان خوابگاهی و غیرخوابگاهی کشور هماهنگ است.

در ارتباط با پرسش سوم پژوهش در خصوص میزان اثربخشی برنامه‌های انجمن‌های فرهنگی، اجتماعی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید، نخست باید به این نکته توجه داشت که توسعه فرهنگی به صورت واقعی، زمانی انجام می‌پذیرد که افراد در کلیه زمینه‌ها با هم مشارکت داشته باشند. در این راستا، ایجاد انجمن‌های دانشجویی فعال، یکی از ارکان مهمی است که در کنار هم‌افزایی فرهنگی و از همه مهمتر خلاقیت و کارآفرینی، می‌تواند به تولیدات فرهنگی و هنری در قالب انجمن‌های فعال فرهنگی و علمی بینجامد. جایگاه ویژه دانشگاه در تربیت نسل بالنده کشور و نقش عظیمی که دانشگاه در پرورش مدیران و کارگزاران آینده نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران و خصوصاً دانشگاه فرهنگیان در تربیت معلمان پاک و متعهد ایفا می‌کنند، ضرورت توجه به انجمن‌های فرهنگی، اجتماعی را دو چندان می‌سازد.

بر اساس نتایج به دست آمده در این پژوهش، به طور کلی میزان اثربخشی انجمن‌های فرهنگی، اجتماعی و... در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم از دیدگاه اساتید، بالاتر از سطح متوسط است. این یافته پژوهش با نتایج تحقیقات فرزانه و امیریان (۱۳۹۵) تحت عنوان اثربخشی برنامه‌های فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی فارس و

پژوهش فتح‌آبادی (۱۳۹۳) در ارتباط با نگرش اعضای هیات علمی دانشگاه‌های تهران به فعالیت‌های فرهنگی استادان بر اساس ماده اول آیین‌نامه ارتقا و تحقیق (۲۰۱۷) Bendermacher با عنوان فرهنگ کیفی در آموزش عالی تطابق دارد.

در رابطه با پرسش چهارم پژوهش پیرامون میزان اثربخشی ویژه برنامه‌های فوق‌برنامه (کلاس‌های هنر، زبان و...) دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید، با عنایت به نقش مثبت، سازنده و تاثیرگذار فعالیت‌های فوق‌برنامه بر عملکرد تحصیلی و دستاوردهای آموزشی دانشجویان، باید در نظر داشت که اگر کسب نتایج مطلوب فعالیت‌های تحصیلی دانشجویان مورد انتظار است؛ بایستی به اهمیت و ضرورت فعالیت‌های فوق‌برنامه در دانشگاه توجه بیشتری شود و دانشجویان را به مشارکت فعال و حضور چشمگیر در این فعالیت‌ها ترغیب نمود. یافته پژوهش حاضر نشانگر آن است که میزان اثربخشی ویژه برنامه‌های فوق‌برنامه (کلاس‌های هنر، زبان و...) در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم از دیدگاه اساتید، پایین‌تر از سطح متوسط است. این یافته با نتایج تحقیقات شالچی و ضیاچی (۱۳۹۳) با عنوان بررسی تطبیقی گرایش‌های فرهنگی دانشجویان خوابگاهی و غیرخوابگاهی کشور و همچنین پژوهش هاشم زهی و همکاران (۱۳۹۰) در خصوص میزان گرایش دانشجویان به برنامه‌های فرهنگی در دانشگاه، همسواست.

در مورد پرسش پنجم پژوهش یعنی میزان اثربخشی کرسی‌های آزاداندیشی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید، لازم به توضیح است که کرسی آزاداندیشی، نشستی است که در آن، به صورت آزاد، نظام‌مند، محترمانه، عقلانی، منطقی و شجاعانه، در باب موضوعی معین و از پیش اعلام شده، به اظهار نظر، پرسش و پاسخ عمیق، گفتگو، تبادل و تضارب آراء، همراه با استدلال و ارایه مستندات پرداخته می‌شود. این کرسی‌ها، در قالب‌های مناظره، نقد و نظر، پرسش و پاسخ به شبهات برگزار می‌شود.

مقام معظم رهبری در زمینه کرسی‌های آزاداندیشی بیان کرده‌اند: «یکی دیگر از کارهایی که باید در زمینه مسائل گوناگون اجتماعی و سیاسی و علمی انجام بگیرد، میدان دادن به دانشجویان برای اظهار نظر. از اظهار نظر هیچ نباید بیمناک بود. این کرسی‌های آزاداندیشی که ما گفتیم، در دانشگاه‌ها باید تحقق پیدا کند و باید تشکیل بشود. اگر چنانچه بحث‌های مهم تخصصی در زمینه سیاسی، در زمینه‌های اجتماعی، در زمینه‌های گوناگون حتی

فکری و مذهبی صورت گیرد، ضایعاتی که از کشاندن این بحث‌ها به محیط‌های عمومی و اجتماعی ممکن است پیش بیاید، دیگرپیش نخواهد آمد (دیدار رهبرانقلاب با اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۸۸/۶/۸).

نتیجه‌ای که در این پژوهش به دست آمد حاکی از آن است که به‌طور کلی، میزان اثربخشی کرسی‌های آزاداندیشی در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم از دیدگاه اساتید، پایین‌تر از سطح متوسط است. این یافته با نتیجه تحقیق فتح‌آبادی (۱۳۹۳) در زمینه نگرش اعضای هیات علمی دانشگاه‌های تهران به فعالیت‌های فرهنگی استادان بر اساس ماده اول آیین نامه ارتقا هم جهت است.

در رابطه با میزان اثربخشی جشنواره فرهنگی اجتماعی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید که موضوع پرسش ششم این پژوهش بوده است، باید در نظر داشت که بسیاری از رشته‌های مسابقات، به دلیل ماهیت محتوایی و شکلی آن می‌تواند در سطح بین‌المللی یا منطقه‌ای برگزار شود و یا خاص کشورهای اسلامی باشد. رشته‌هایی چون شعر، داستان، نمایش، فیلم، عکس و کاریکاتور و بسیاری از هنرهای دستی و تجسمی، از این قبیل است. این جشنواره‌ها کمک می‌کند تا همگرایی‌های بین‌المللی و ارتباطات فرامرزی در حوزه دانشجویی، وسعت پیدا کند. یافته به دست آمده در پاسخ به این پرسش نشان می‌دهد که به‌طور کلی، میزان اثربخشی جشنواره فرهنگی اجتماعی در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم از دیدگاه اساتید، بالاتر از سطح متوسط است. این یافته با نتایج تحقیقات فرزانه و امیریان (۱۳۹۵) در مورد اثربخشی برنامه‌های فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی فارس و همچنین تحقیق هاشم‌زهی و همکاران (۱۳۹۰) در ارتباط با میزان گرایش دانشجویان به برنامه‌های فرهنگی در دانشگاه، و نیز پژوهش انجام شده (Shen & Tian, 2012) در مورد فرهنگ علمی و فرهنگ دانشگاهی در دانشگاه‌ها تطابق دارد.

در باره پرسش هفتم پژوهش مبنی بر میزان اثربخشی همایش‌ها و سمینارهای مرتبط با امور فرهنگی و اجتماعی دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید، خاطر نشان می‌شود که عمده‌ترین اهداف همایش‌ها و سمینارها در دانشگاه‌ها با عنایت به رویکرد اسلامی شامل این موارد می‌شود: توسعه و ترویج فرهنگ صحیح اسلامی در بین دانشجویان؛ آشنایی با آخرین دستاوردهای علمی و جدیدترین متدهای پژوهشی انجام یافته در علوم انسانی و اسلامی؛ اهتمام ویژه اندیشمندان به ضرورت توسعه و ترویج علوم اسلامی و توسعه آموزش و پژوهش

علوم انسانی؛ راه‌اندازی دبیرخانه دائمی و دسترسی آسان علاقه‌مندان و صرفه‌جویی در هزینه و وقت پژوهشگران؛ توسعه و ترویج فرهنگ متمدن ایرانی اسلامی؛ جلب توجه صاحب‌نظران و سیاست‌گزاران بخش‌های مرتبط به اهمیت استفاده از فرهنگ اسلامی در تعلیم و تربیت؛ بررسی آسیب‌های اجتماعی، فرهنگی و تربیتی در جامعه و ارائه راهبردهای نوین در این حوزه؛ ارتقاء سطح فرهنگ عمومی جامعه در زمینه تعلیم و تربیت صحیح و اسلامی؛ بهره‌گیری از نتایج کنفرانس‌ها در جهت بهبود سبک زندگی اسلامی.

یافته مرتبط با این پرسش حاکی از آن است که به‌طور کلی، میزان اثربخشی همایش‌ها و سمینارهای مرتبط با امور فرهنگی و اجتماعی در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم از دیدگاه اساتید، پایین‌تر از سطح متوسط است. این یافته با نتایج تحقیقات لطیفی و ظهوریان ابوترابی (۱۳۹۴) پیرامون تدوین الگو برای ارزیابی فرهنگ عمومی در دانشگاه‌ها و همچنین پژوهش فتح‌آبادی (۱۳۹۳) در مورد نگرش اعضای هیات علمی دانشگاه‌های تهران به فعالیت‌های فرهنگی استادان بر اساس ماده اول آیین‌نامه ارتقا، همسواست.

در ارتباط با پرسش هشتم پژوهش در مورد میزان اثربخشی ویژه‌برنامه جهت بزرگداشت شهداء دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید، باید در نظر داشت که تبدیل کردن مراسم بزرگداشت شهدا به عنوان یک ارزش اجتماعی، دینی و فرهنگی در جامعه، بر ثبات و پایداری آن در نسل‌های بعدی هم تأثیرگذار است. برای بزرگداشت مراسم شهدا، باید از طریق ارزش‌ها و باورها اقدام کرد و هنجارها و ضمانت‌های اجرایی را هم درونی کرد به نحوی که خود فرد اخلاقاً و از روی وظیفه و تکالیف این اقدام را انجام دهد. نتیجه به دست آمده در باره این پرسش نشان‌دهنده آن است که به‌طور کلی، میزان اثربخشی ویژه‌برنامه جهت بزرگداشت شهداء در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم از دیدگاه اساتید، بالاتر از سطح متوسط است. نتیجه پژوهش شایگان (۱۳۹۸) نشان داد که جهت اثربخشی بیشتر در این زمینه، اقداماتی از قبیل: معرفی شهدا در کتاب‌های درسی و درج خاطرات و اهمیت تلاش آنها برای دفاع از وطن؛ تعیین مکانی خاص در هر شهر برای برگزاری مراسم شهدا و برگزاری مراسم حماسی و با شکوه از طرف بنیاد شهید؛ اجتماعی کردن فرزندان توسط خانواده‌ها و انتقال ارزش احترام به شهدا به آنها؛ نمایش رشادتهای رزمندگان در رسانه‌ها؛ ترسیم

سیاست‌ها، تدوین و تصویب قوانین مرتبط توسط دولت؛ و نام‌گذاری خیابان‌ها به نام شهدا، شیوه‌هایی هستند که به نهادینه کردن مراسم شهدا کمک می‌کنند (ص ۲۵).

در خصوص پرسش نهم پژوهش پیرامون میزان اثربخشی برنامه‌های تربیتی (سخنرانی و ...). دانشگاه فرهنگیان از نظر اساتید، بایستی توجه داشت که برنامه‌های تربیتی و فرهنگی باید هم تحول‌گرا (انطباق‌پذیری با شرایط محیطی و علایق دانشجویی در راستای اهداف و ارزش‌های فرهنگی) و هم تعالی‌گرا (هویت دادن، انسان‌ساز بودن و رشد شخصیتی) باشد تا پویایی لازم را تأمین کند. نتیجه‌ای که در این رابطه به دست آمد حاکی از آن است که به‌طور کلی، میزان اثربخشی برنامه‌های تربیتی (سخنرانی و ...) در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان قم از دیدگاه اساتید، بالاتر از سطح متوسط است. این یافته با نتایج تحقیقات لطیفی و ظهوریان ابوترابی (۱۳۹۴) در تدوین الگو برای ارزیابی فرهنگ عمومی در دانشگاه‌ها و همچنین پژوهش فتح‌آبادی (۱۳۹۳) در خصوص نگرش اعضای هیات علمی دانشگاه‌های تهران به فعالیت‌های فرهنگی استادان بر اساس ماده اول آیین‌نامه ارتقا و پژوهش (Shen & Tian (2012) در ارتباط با فرهنگ علمی و فرهنگ دانشگاهی در دانشگاه‌ها تطابق دارد.

بر اساس یافته‌های به دست آمده در این پژوهش، پیشنهادات زیرارایه می‌گردد:

۱- با توجه به این که از دیدگاه اساتید، کرسی‌های آزاداندیشی کمترین اثربخشی را در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان دارد، به مسئولین دانشگاه پیشنهاد می‌گردد که به کرسی‌های آزاداندیشی توجه بیشتری داشته باشند. بی‌توجهی به کرسی‌های آزاداندیشی به عنوان امری بنیادی، این تلقی را ایجاد خواهد کرد که صرفاً به تناسب کارکردها و در مواقع نیاز از این کرسی‌ها بهره گرفته شود، که در این صورت اثربخشی لازم را در پی نخواهد داشت.

۲- با عنایت به نتیجه تحقیق مبنی بر پایین بودن اثربخشی همایش‌ها و سمینارهای مرتبط با امور برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان از دیدگاه اساتید، توصیه می‌گردد محتوای جشنواره‌های فرهنگی و آنچه در نمایشگاه ارایه می‌شود با نیازهای فشرده‌تر متناسب لازم را داشته باشد و در این راستا، برنامه‌ریزی صحیح انجام گیرد.

۳- با عنایت به پایین بودن اثربخشی ویژه برنامه‌های فوق برنامه (کلاس‌های هنر، زبان و ...) در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان از دیدگاه اساتید، به مسئولین دانشگاه

توصیه می‌گردد که کلاس‌های فوق برنامه بیشتری به‌ویژه برای دانشجویان خوابگاهی که تمام وقت خود را در محیط دانشگاه می‌گذرانند، برگزار نمایند. برای کم کردن هزینه‌های مرتبط با این برنامه‌ها، می‌توان از توانمندی‌های دانشجویان مستعد و توانمند در برگزاری آن‌ها بهره گرفت.

منابع

- اسماعیلی، م. (۱۳۷۴). گزیده مقالات و سخنرانی‌های سمینار دانشجوی، دانشگاه و سیاست، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- اکبری، م.ع. (۱۳۸۱). تجربیاتی از برنامه‌ریزی فرهنگی در ایران، ماهنامه فرهنگ عمومی، ۳۳، ۲۴-۳۲.
- آشوری، د. (۱۳۷۴). تعریف‌ها و مفهوم فرهنگ، مرکز اسناد فرهنگی آسیا.
- پهلوان، ج. (۱۳۸۸). فرهنگ و تمدن، نشرنی.
- چلبی، م. (۱۳۸۱). برنامه‌ریزی فرهنگی: عامل تغییر یا ثبات؟ شورای فرهنگ عمومی، ۱(۱۸)، ۷۰-۷۴.
- رشاد، ع.ا. (۱۳۸۶). مهندسی فرهنگ و مهندسی فرهنگی: ماهیت مبانی و مسائل، ماهنامه زمانه، ۱۰(۵۸)، ۴-۱۳.
- روح‌الامینی، م. (۱۳۸۸). زمینه فرهنگ شناسی، انتشارات فروزش.
- شالچی، و. و ضیاچی، م. (۱۳۹۳). بررسی تطبیقی گرایش‌های فرهنگی دانشجویان خوابگاهی و غیرخوابگاهی کشور، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، ۷(۲۸)، ۱۲۹-۱۵۵.
- شایگان، ف. (۱۳۹۸). شیوه‌های نهادینه کردن و گسترش مراسم بزرگداشت شهدا، دو فصلنامه اسلام و علوم اجتماعی، ۱۱(۲۲)، ۲۵-۴۵.
- صبوری خسروشاهی، ح. (۱۳۸۹). آموزش و پرورش در عصر جهانی شدن، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، ۱(۱)، ۱۵۳-۱۹۶.
- فتح‌آبادی، ج. (۱۳۹۳). نگرش اعضای هیات علمی دانشگاه‌های تهران به فعالیت‌های فرهنگی استادان بر اساس ماده اول آیین‌نامه ارتقا. فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، ۷(۲۶)، ۹۷-۱۱۶.
- فرزانه، ع. و امیریان‌زاده، م. (۱۳۹۵). میزان اثربخشی برنامه‌های فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی فارس از دیدگاه دانشجویان. دوماهنامه رهیافتی نودر مدیریت آموزشی، ۷(۲۷)، ۱۶۳-۱۷۸.
- کوئن، ب. (۱۳۸۳). درآمدی بر جامعه شناسی، (م. ثلاثی، مترجم)، چاپ بیستم، انتشارات توتیا. (چاپ اصلی، ۱۹۹۸).
- لطیفی، م. و ظهوریان ابوطالبی، م. (۱۳۹۴). تدوین الگوی ارزیابی شاخص‌های فرهنگ عمومی در دانشگاه‌ها. فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، ۸(۲۹)، ۴۷-۷۰.
- متقی دستنایی، ا.؛ خاوندکار، ا. و ابراهیمی، ب. (۱۳۸۶). مدیریت کارایی و اثربخشی در انجمن‌های علمی دانشجویی، جهاد دانشگاهی (دانشگاه فردوسی مشهد).
- مقدسی، ع. (۱۳۸۹). کاربرد برنامه ریزی استراتژیک و عملیاتی در سازمان، نشریه صنعت و کارآفرینی، ۵۵، ۳۰-۳۴.

نوابخش، م. (۱۳۸۶). جهانی شدن و تاثیر آن بر حوزه فرهنگ، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک، (۱۱)، ۶۵-۵۱.

نیستانی، م. ر. (۱۳۹۲). نقش فعالیت‌های فرهنگی دانشگاه‌ها در توسعه فرهنگی جامعه، فصلنامه مهندسی فرهنگی، ۸(۷۶)، ۱۴۶-۱۶۹.

هاشم‌زهی، ن.؛ میرزا، ب.؛ ورشتیانی، آ. (۱۳۹۰). عوامل مؤثر بر گرایش دانشجویان به برنامه‌های فرهنگی دانشگاه (مقایسه دانشگاه آزاد اسلامی تهران شرق با دانشگاه دولتی شهید بهشتی). مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۴(۱)، ۹۹-۱۱۱.

Bendermacher, G. W. G., Oude Egbrink, M. G. A., Wolfhagen, I. H. A. P. & Dolmans, D. H. J. M. (2017). Unravelling quality culture in higher education: a realist review. *Higher Education*, 73(1), 39-60.

Shen, X., & Tian, X. (2012). Academic culture and campus culture of universities. *Higher Education Studies*, 2(2), 61-65.